

Hazırlayan: Irmak ATALAY (Uzman Yardımcısı)
TOBB AB Proje Geliştirme ve İzleme Müdürlüğü

Türkiye'nin dış ticaretinde **SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI**

Türkiye'nin başta çevre ve komşu ülkelerin pazarlarına giriş imkânlarının artırılması, bu bağlamda ihracatın Batı Avrupa pazarlarına olan bağımlılığı azaltılarak, söz konusu pazarlarda ihracatçıların **AB ülkeleriyle eşit şartlarda rekabet edebilmesi için** yapılan Serbest Ticaret Anlaşmalarını (STA), TOBB AB Proje Geliştirme ve İzleme Müdürlüğü Uzman Yardımcısı Irmak Atalay Ekonomik Forum Dergisi okurlarıyla paylaşıyor.

Serbest Ticaret Anlaşması (STA), iki ya da daha fazla ülke arasında ticareti etkileyen tarife ve tarife dışı engellerin kaldırılarak, taraflar arasında bir serbest ticaret alanı oluşturulmasını sağlayan, ancak taraf ülkelerin üçüncü ülkeler ile ticaretlerinde mevcut ulusal düzenlemelerini sürdürmesine izin veren anlaşmalar olarak tanımlanır.¹

1 Ocak 1996 itibarıyla Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliği'ni tesis eden Ortaklık Konseyi'nin 1/95 sayılı Kararı'nın 16. maddesine istinaden; Türkiye, ticaret politikasını Topluluğun ticaret politikasına uyumlu hale getirmek amacıyla, Kararın yürürlüğe girmesinden itibaren beş yıl içinde Topluluğun tercihli gümrük rejimine aşamalı olarak uyum sağlama yükümlülüğü altına girdi. Bu uyum hem otonom rejimleri² hem de üçüncü

ülkelerle tercihli ticaret anlaşmalarını kapsayacak şekilde düzenlendi. Bu kapsamda Türkiye, AB'nin tercihli ticaret anlaşması akdettiği üçüncü ülkelerle karşılıklı yarar esasına dayalı benzer anlaşmalar akdebilecek.

Serbest Ticaret Anlaşmalarında genel olarak sanayi ürünlerinde tam serbestleşme öngörülmekle birlikte, tarım ürünlerinde tercihli kotalar çerçevesinde taviz verilmektedir.³

Türkiye'nin Serbest Ticaret Anlaşmalarının Yürürlük Tarihi

ÜLKELER	YÜRÜRLÜĞE GİRİŞ TARİHİ
Arnavutluk	1 Mayıs 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
Bosna-Hersek	1 Temmuz 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
Fas	1 Ocak 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
Filistin	1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
Gürcistan	1 Kasım 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
Hırvatistan	1 Temmuz 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
İsrail	1 Mayıs 1997 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
İsviçre	1 Nisan 1992 tarihinde EFTA ülkeleri ile anlaşma imzalanmıştır.
İzlanda	1 Nisan 1992 tarihinde EFTA ülkeleri ile anlaşma imzalanmıştır.
Karadağ	1 Mart 2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
Makedonya	1 Eylül 2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
Mısır	1 Mart 2007 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
Norveç	1 Nisan 1992 tarihinde EFTA ülkeleri ile anlaşma imzalanmıştır.
Sırbistan	1 Eylül 2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
Suriye	1 Ocak 2007 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
Şili	1 Mart 2011 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
Tunus	1 Temmuz 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
Ürdün	1 Mart 2011 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

TÜRKİYE'NİN SERBEST TİCARET ANLAŞMALARININ TARİHSEL SÜRECİ

Gümrük Birliği öncesinde, Türkiye ile EFTA ülkeleri (İsviçre, Norveç, İzlanda ve Lihtenştayn) arasında 10 Aralık 1991 tarihinde imzalanan ve 1 Nisan 1992 tarihinde yürürlüğe giren Serbest Ticaret Anlaşması (STA) ile Türkiye'nin tercihli rejimi üstlenme yönündeki girişimlerinin ilk adımı atılmıştır. 1996 yılında Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne dâhil olmasıyla anlaşma protokolü yenilenmiştir.

Gümrük Birliği'nin tesis edilmesiyle Türkiye, STA görüşmeleri başlamış ve ilk olarak 1996 yılında İsrail ile anlaşma imzalanmış ve bu anlaşma 1997 yılında yürürlüğe girmiştir. Ardından Macaristan, Polonya, Çek ve Slovakya Cumhuriyetleri, Romanya, Bulgaristan, Estonya, Letonya ve Litvanya ile STA anlaşmaları imzalanmış, ancak bu ülkelerin daha sonra AB üyesi olmasıyla, STA'lar gümrük birliğine dönüştürülmüştür.

Türkiye'nin halen yürürlükte olan Serbest Ticaret Anlaşmalarının yürürlük tarihleri soldaki tabloda görüldüğü gibidir:

Tablodan da anlaşılacağı üzere, Türkiye 18 ülke ile STA imzalamıştır. Bunlardan 17'si AB'nin üçüncü ülkelerle STA imzalamasının ardından imzalanmış, sadece bir ülkeyle AB'den önce anlaşma imzalanmıştır. Türkiye ile Gürcistan arasındaki STA 2008 yılında imzalanmış olup, AB, Gürcistan'la halen anlaşma imzalamamıştır.

TÜİK dış ticaret verilerine göre, Türkiye'nin STA imzaladığı ülkelerle 2010 yılında yaptığı ihracat, toplam ihracatın % 11,15'ini, ithalat ise toplam ithalatın % 4,75'ini oluşturmaktadır. 2010 yılında AB ülkelerinin ve STA imzalanan ülkelerin Türkiye'nin toplam ihracatındaki payı % 57,42, toplam ithalatındaki payı % 43,69'dur.

AB'nin anlaşma imzalamış olduğu ve Türkiye'nin henüz anlaşma imzalamadığı ülkeler ve müzakere durumu aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir:

Tabloya göre AB, Cezayir, Denizaşırı Ülke ve Topraklar, Faroe Adaları, Güney Afrika, Lübnan ve Meksika ile anlaşma imzalamış olmasına rağmen, Türkiye henüz bu ülkelerle STA

imzalamamıştır. Cezayir ve Meksika ile STA imzalamak için ciddi çalışmalar yürütülmesine rağmen henüz bir gelişme kaydedilememiştir. Diğer taraftan Lübnan ile anlaşma imzalanmış olup, iç onay işlemleri sürdürülmektedir.

STA'LAR KARŞISINDA TÜRKİYE'NİN DURUMU

Avrupa Gümrük Alanı, AB-27 ve Türkiye'nin oluşturduğu bir alandır. Türkiye'nin bu alana dâhil olması nedeniyle, AB'nin üçüncü ülkelerle imzaladığı STA'lar, Türkiye'nin de içinde yer aldığı gümrük alanını ve AB-27'yi kapsamaktadır. Türkiye'nin AB üyesi olmaması nedeniyle bu ticari anlaşmalarının karar mekanizmalarında yer almaması ve süreçlere dâhil edilmemesi bir

AB'nin STA İmzaladığı Türkiye'nin Henüz STA İmzalamadığı Ülkeler

ÜLKELER	AB İLE DURUM	TÜRKİYE İLE DURUM
Cezayir	Anlaşma 1 Eylül 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir.	Türkiye, Cezayir'e taslak anlaşma metni sunduğu halde müzakereler halen başlatılmamıştır.
Denizaşırı Ülke ve Topraklar	Anlaşma 1 Ocak 1971 tarihinde yürürlüğe girmiştir.	STA imzalamak için henüz girişimlerde bulunulmamıştır.
Faroe Adaları	Anlaşma 1 Ocak 1997 tarihinde yürürlüğe girmiştir.	STA müzakereleri için girişimler devam etmektedir.
Güney Afrika	Anlaşma 1 Ocak 2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir.	STA müzakerelerini başlatmak yönünde girişimler devam etmektedir.
Lübnan	Anlaşma 1 Mart 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir.	STA imzalanmıştır, ancak iç onay süreci devam etmektedir.
Meksika	Anlaşma 1 Temmuz 2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir.	2002 yılından beri sürdürülen karşılıklı görüşmelere rağmen henüz ilerleme kaydedilmemiştir.

çelişki ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca AB'nin imzaladığı STA sonucunda, bu üçüncü ülkelere uygulanan gümrüklerin kaldırılmasıyla, üçüncü tarafların malları AB pazarına girdiği gibi Türkiye'ye de gümrüksüz girerek ticaret sapmasına neden olabilmektedir.⁴

AB ile STA imzalayan üçüncü ülkelere, AB tarife ve tarife dışı engellerinde tavizler tanımakla birlikte, AB üyesi olmaması nedeniyle Türkiye için bu uygulamalar geçerli kılınmamakta ve bu ülkeler, Türkiye'den olan ithalatlarına yüksek tarifeler uygulamaya devam edebilmektedir. Sonuç olarak, tek tarafın yararına işleyen bir mekanizma ortaya çıkmakta olup, AB'nin üçüncü ülkelerle imzaladığı STA'lar ticaret saptırıcı etkiler gösterdiğinden, Türkiye pazarında hak-sız rekabete yol açabilmektedir.⁵

AB'nin STA akdedilen ülkenin, Türkiye ile aynı sektörlerde gelişim gösteren ve bu sektörlerde rekabet gücüne sahip olması, Türkiye açısından ciddi sorunlara yol açabilmektedir. Bu açıdan anlaşmaların AB ile paralel olarak müzakere edilmesi ve aynı anda yürürlüğe girmesi, sorunun bir ölçüde giderilmesi için önem arz etmektedir. Bu duruma örnek olarak, AB'nin Hindistan ve Güney Kore'yle bugünlerde yürüttüğü STA müzakereleri gösterilmektedir.

Güney Kore ile AB arasında yürütülen görüşmeler devam etmekte olup, çözüm bekleyen konular söz konusudur. Çözüm bekleyen konular; gümrük vergisinin iadesi, otomobil için tarife dışı engeller ve 'Korumaya Maddesi' olmaktadır. Anlaşmanın Temmuz 2011'de yürürlüğe girmesi beklenmektedir. Öte yandan Türkiye ile 2009 yılında kurulan çalışma gruplarıyla görüşmeler başlatılarak, 2010 yılında gerçekleştirilen istikşafı görüşmelerde, müzakerelere yönelik bir yol haritası çıkartılmıştır. En kısa zamanda anlaşmaya varılması beklenmektedir.

AB ile Hindistan arasındaki müzakereler Haziran 2007'de başlamış olup, görüşmelerin Aralık 2011'de sonuçlandırılması beklenmektedir. Fikri mülkiyet hakları, eczacılık ürünleri, kamu alımları ve otomotiv konularında uzlaşma sağlanması gerekmektedir. Türkiye ile görüşmeler 2007 yılında başlamış olup, 2008 yılında çalışma grupları oluşturularak, çalışmalar devam etmektedir.

AB'NİN STA SÜRDÜRDÜĞÜ ÜLKELER

AB'nin müzakereleri sürdürdüğü diğer ülkeler ve gelişmeler aşağıdaki gibidir:

UKRAYNA: AB ile 2007 yılında başlatılan müzakerelerde, Ukrayna'nın Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyeliğinin beklenmesi sonucu çıkmıştır. 2008 yılında üyelik aşamasını tamamlayan Ukrayna ile yapılacak anlaşmanın derin ve kapsamlı olacağı ifade edilmektedir. Müzakereler oluşturulan çalışma gruplarıyla yürütülmekte olup, müzakerelerin 2013 yılında tamamlanması beklenmektedir.

Türkiye ile Ukrayna arasında 2007 yılında başlatılan istikşafı görüşmeler devam ediyor. Ukrayna Parlamentosu'nun 2011 yılı içinde önemli adımlar atacağı belirtilmektedir. 2011'in

Ocak ayında imzalanan mutabakat metini STA imzalanmasında ortak niyet beyanını içermektedir.

ASEAN: AB ile görüşmelerde 7. turlar tamamlanmış ve görüşmelere ara verilmesine karar verilmiştir. Komisyon tarafından sunulan raporda, ülkelerle ayrı ayrı anlaşmalar yapılabileceği belirtilmiştir.

KÖRFEZ İŞBİRLİĞİ KONSEYİ (KİK): AB ile müzakereler 2002 yılında başlamış olup, müzakere başlıkları, pazara erişim, fikri mülkiyet hakları, rekabet, uyumsuzluk çözümü ve menş kuralları olarak belirlenmiştir.

Türkiye ile KİK arasında STA müzakerelerinin başlatılmasına yönelik Çerçeve Anlaşması 2005 yılında imzalanmıştır. 2011 yılının ilk yarısında tarafların bir araya gelerek çalışma grupları oluşturulması beklenmektedir. Taraflar, serbest ticaret anlaşmasını sonuçlandırmak için kararlı olduklarını dile getirmiştir.

SİNGAPUR: Görüşmelerin başlatıldığı ilk ASEAN ülkelerinden olan Singapur ile 2010 Şubat'ında ilk görüşme gerçekleştirilmiştir. Türkiye ise henüz görüşmelere başlamamıştır.

MERCOSUR ÜLKELERİ: Arjantin, Brezilya, Uruguay, Paraguay ve Venezuela'nın içerisinde yer aldığı grup ile AB arasında 1999 yılında başlayan STA görüşmeleri, 2004 yılında askıya alınmıştır. 2009 yılında resmi olmayan görüşmeleri müteakiben 2010 yılında müzakereler tekrar başlatılmıştır.

2007 yılında Türkiye'yle müzakerelerin başlatılabilmesi için girişimlerde bulunulmuş, ancak istikşafı görüşmeler 2008 yılında başlatılmıştır. Görüşmeler halen devam etmektedir.

LIBYA: 2008 yılında görüşmelere başlayan AB ile Libya arasında müzakereler henüz tamamlanmamıştır. Müzakere edilen konular arasında, fikri mülkiyet hakları, rekabet, teknik engeller, gümrükler ve sağlıkla ilgili düzenlemeler öne çıkmaktadır. Türkiye ile Libya arasındaki müzakereler de Libya'daki karışıklığa kadar sürdürülmüştür.

KAYNAKÇA

1) Kaynak: Gümrük Müsteferliği, 30 Soruda AT-Gümrük Birliği, <http://www.gumruk.gov.tr/tr>

TR/abdilisikiler/Sayfalar/GumrukBirligi.aspx, Erişim: 5 Nisan 2011

2) Türkiye'nin üstlenmekle yükümlü olduğu otonom rejimler, Ortaklık Konseyi Kararı'nın 10 sayılı ekinde sayılmaktadır. Buna göre, Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi; İsgal Altındaki Topraklar menşeli mallara ilişkin rejim, Ceuta ve Melilla menşeli mallara ilişkin rejim, Bosna-Hersek, Hırvatistan ve Slovenya Cumhuriyetleri ve Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti menşeli mallara ilişkin rejim otonom rejimleri oluşturmaktadır.

3) Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) Kılavuzu, 2010, İstanbul İhracatçılar Birliği Genel Sekreterliği.

4) AB Ulaştırma Politikası, Gümrük Birliği ve Taşıma Kotaları Toplantısı, Prof. Dr. Haluk Kabaalioğlu, İktisadi Kalkınma Vakfı.

5) Avrupa Birliği'nin Ticaret Stratejisi ve Türkiye Üzerine Yansımaları: Serbest Ticaret Anlaşmaları Açısından Bir Değerlendirme, Sait Akman, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.

6) Serbest Ticaret Anlaşmaları ve Türkiye, 2009, İktisadi Kalkınma Vakfı.